

Datum 13 augustus 2026
Behandeld door J. Mineur en L. Kamps
Telefoonnummer 06 51840807, 06 57322449
E-mailadres j.mineur@natuurmonumenten.nl, l.kamps@natuurmonumenten.nl
Onderwerp Zienswijze consultatie Besluit defensiegereedheid fysieke leefomgeving

Zienswijze in het kort

LandschappenNL, Vogelbescherming Nederland en Natuurmonumenten maken zich ernstig zorgen over nieuwe plannen voor uitbreiding van militaire oefeningen door heel Nederland, die Defensie ter inzage heeft gelegd in het Besluit defensiegereedheid fysieke leefomgeving. De aangekondigde forse toename van het aantal en soort oefeningen op militaire terreinen gaat flinke impact hebben op natuur in en rond deze gebieden én op omwonenden. Defensie zou dit traject daarom zorgvuldig én in samenwerking met heel Nederland moeten oppakken, om het draagvlak voor de plannen te bewaken

Dat Defensie een onvolledig plan heeft voorgelegd helpt hier niet bij. Belangrijke onderzoeken over de effecten op de natuur en de paragraaf over hoe deze plannen zich verhouden tot internationaal recht ontbreken volledig. Ook verschaft Defensie nog geen duidelijkheid over hoe ze de onvermijdelijke schade aan o.a. iconische natuurgebieden als de Waddenzee en de Veluwe denkt te voorkomen of compenseren.

Daarom pleiten de natuurorganisaties voor het pauzeren van dit traject, zodat Defensie de tijd heeft om de benodigde onderzoeken uit te voeren, te delen met belanghebbenden en zorgen bij hen weg te nemen.

Geachte mevrouw Yesilgöz-Zegerius en heer Boswijk,

Graag reageren LandschappenNL, Vogelbescherming Nederland en Natuurmonumenten op het Besluit defensiegereedheid fysieke leefomgeving dat in consultatie is voorgelegd. Wij maken ons stevig zorgen over dit voorstel, waarvan nog veel onbekend is door ontbrekende stukken, maar waarvan duidelijk is dat het een stevige impact zal hebben op omwonenden en de natuur. Om maar een voorbeeld te noemen: een vertienvoudiging van helikoptervliegbewegingen op de Arnhemse Heide of een verzeventienvoudiging op de Oirschotse heide is een forse toename van het gebruik en zal onvermijdelijk leiden tot meer druk op de natuur en de omgeving van deze gebieden.

Laten we vooropstellen, zoals we ook in onze eerdere consultatiereacties op het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie (NPRD) en de Wet op de Defensiegereedheid (Wodg) hebben aangegeven, dat het begrijpelijk is dat Defensie in de huidige tijd behoefte heeft aan meer ruimte en flexibiliteit om te kunnen oefenen op en boven haar terreinen. Defensie en de natuurorganisaties delen de ambitie om te beschermen wat kwetsbaar is en bescherming verdient. Wij denken graag mee hoe onze beider doelstellingen samen kunnen worden gebracht, bijvoorbeeld door Defensieuitbreidingen te koppelen aan het realiseren van overgangsgebieden rondom natuurgebieden en het afronden van het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Wij bieden onze expertise graag aan om daaraan bij te dragen.

Dat gezegd hebbende: wij zijn zeer kritisch over het voorliggende besluit en de wijze waarop deze in consultatie is gebracht. Die getuigen niet van de zorgvuldigheid die wij bij zulke grote plannen verwachten en we zien de ambitie van het ministerie van Defensie om een natuurpositief ministerie te zijn er ook niet in terug. We hopen dat Defensie onze zorgen serieus neemt en in gesprek gaat met belanghebbenden om te zorgen voor voldoende draagvlak. Wij lichten onze zorgen hieronder nader toe.

Onderbouwing Besluit is onvoldoende

Allereerst: wij zijn absoluut niet te spreken over de wijze waarop het besluit defensiegereedheid fysieke leefomgeving in consultatie is gebracht. Essentiële stukken om de impact van dit voorstel te beoordelen ontbreken. De passende beoordeling ontbreekt, de Milieueffectrapportage ontbreekt, er is geen soortenprogramma én geen compensatieprogramma. Wij lezen in de nota van toelichting dat wij in paragraaf 5.2 de onderbouwing op de gevolgen voor natuurgebieden en flora en fauna terug moeten kunnen vinden, maar deze paragraaf is leeg, evenals het gehele hoofdstuk 3, waarin meer zou moeten staan over hoe dit besluit zich verhoudt tot internationale wetgeving.

Dit getuigt niet van een zorgvuldige gang van zaken en baart ons ernstige zorgen. Het biedt ons niet de mogelijkheid het voorstel goed te beoordelen. Zonder deze informatie kan o.a. niet worden beoordeeld:

1. wat de daadwerkelijke impact van het besluit op onze leefomgeving is,
2. of significante gevolgen voor beschermde natuur kunnen worden uitgesloten,
3. welke alternatieven beschikbaar zijn,
4. welke mitigerende en compenserende maatregelen worden getroffen.

Dus hoewel wij in deze consultatiereactie kort reageren op het voorliggende concept Besluit, willen wij duidelijk maken dat wij vinden dat de besluitvorming over dit besluit gepauzeerd moet worden. Het Besluit moet opnieuw in consultatie gebracht worden, maar dan met en na verwerking van alle relevante stukken en onderzoeken.

Dat de benodigde stukken ontbreken baart ons extra zorgen omdat de Commissie MER al over het Nationaal Programma Ruimte het volgende constateerde ([Nationaal Programma Ruimte voor Defensie - Commissie mer](#). P. 15):

“De Passende beoordeling en het MER maken onvoldoende aannemelijk dat significante effecten uitgesloten kunnen worden, en of de effecten de herstel- en behoudsopgaven van Natura 2000-gebieden in de weg staan. Ook is niet onderbouwd dat de ADC-toets succesvol kan worden doorlopen, omdat onvoldoende is uitgewerkt of alternatieven en/of compenserende maatregelen beschikbaar zijn. Dat betekent dat nog niet duidelijk is of het NPRD uitvoerbaar is in het kader van de Natura 2000-regelgeving.”

Waar de inhoud van het NPRD overeenkomt met het Besluit defensiegereedheid fysieke leefomgeving geldt daarvoor dezelfde conclusie. Bij een dusdanig impactvol Besluit is het van groot belang dat Defensie zorgt dat zeer helder wordt gemaakt hoe zij gaat voldoen aan Natura 2000-wetgeving.

Daarnaast gaat het besluit uit van het generiek toestaan van alle gewenste uitbreidingen van Defensieactiviteiten, zonder de daarvoor gebruikelijke vergunningen. Het besluit wordt éénmalig passend beoordeeld, waarna alle activiteiten vrij zijn gesteld van de vergunningplicht. Dit kan wat ons betreft alleen worden toegestaan als heel specifiek wordt gemaakt waar en wanneer activiteiten gaan plaatsvinden en, in de vorm van een passende beoordeling, wat de effecten van die activiteiten dan zijn op de natuur. Die onderbouwing onderbreekt bij veel van de voorgenomen activiteiten, soms ontbreken de locaties of de omvang van de activiteiten zelfs nog. Dat maakt het onmogelijk om zorgvuldig de effecten op de leefomgeving en de beschermde Natura 2000-gebieden te beoordelen.

- De onderbouwing van het Besluit is dus ondermaats, en voor het ontbreken van een deugdelijke passende beoordeling, MER en compensatie- en soortenprogramma is strijdig met de natuurbeschermingsregelgeving van de VHR en Omgevingswet. Het proces moet worden stopgezet tot deze documenten openbaar gemaakt zijn, de conclusies van deze documenten zijn verwerkt in het voorstel en een nieuwe consultatieronde is gehouden.

Snelheid, flexibiliteit en zorgvuldigheid

Op p. 48 van de Nota van Toelichting bij het Besluit staat dat de structurele oplossing voor noodzakelijke gereedstellingsactiviteiten (Bijlage I bij de Wodg) via het Nationale Programma Ruimte voor Defensie (NPRD) loopt, en via wijziging van het Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl), omgevingsplannen en (natuur)vergunningen, maar dat die weg te veel tijd kost. Daarom wordt afwijking van deze regels via dit Besluit mogelijk gemaakt.

Het Besluit defensiegereedheid fysieke leefomgeving is bedoeld als een tijdelijke regeling (vijf jaar), met de bedoeling om in die periode noodzakelijke onderzoeken en eventuele planologische en omgevingsrechtelijke procedures uit te voeren, en structurele vergunningen, beoordelingskaders en rekenmethodieken aan te passen. Door ervoor te kiezen om Defensie bij haar gereedstellingsactiviteiten de vrije hand te geven, verliest u oog voor zorgvuldige omgang met beschermde natuur en omwonenden.

Bovendien is het gedurende de vijfjarige werkingstijd aannemelijk dat onomkeerbare schade wordt veroorzaakt aan beschermde natuur en andere belangen, zonder dat er enig zicht is op voorkoming van schade, dan wel mitigatie of compensatie. Wel staat in het voorstel in enkele artikelen dat schade 'zoveel mogelijk' wordt voorkomen, en woorden van gelijke strekking, maar dat is geen geruststelling en volstaat wettelijk niet.

Impact Besluit

Zoals eerder gezegd: zonder gedegen onderbouwing, met de daarbij passende onderzoeken, kunnen wij de impact van dit besluit niet goed beoordelen. Toch willen wij inhoudelijk reageren op wat wij nu wel al weten. Hieronder vindt u onze toelichting daarop.

In het Besluit defensiegereedheid leefomgeving wordt ruimte gemaakt voor flinke uitbreidingen van oefeningen op bestaande Defensierterreinen. Dit gaat bijvoorbeeld om een verzeventenvoudiging van het aantal vliegtuigbewegingen op de Oirschotse Heide (uitbreiding van 500 naar 8500) en een verviervoudiging van het totaal aan vliegtuigbewegingen. Het aantal toegestane laagvliegers wordt bijna verdubbeld en wordt op alle militaire terreinen zonder vergunning een zee aan extra of nieuwe activiteiten toegestaan, ook in de avond en nacht. Dit gaat bijvoorbeeld om het oefenen met drones, nieuwe wapensystemen, schieten in avond en nacht, en het aanleggen van verdedigings- en andere werken. Verschillende van deze wijzigingen hebben impact voor omwonenden, maar ook voor de beschermde natuur in en om de terreinen. Niet voor niets zijn voor deze activiteiten in de huidige situatie vergunningen nodig.

Veluwe

Zeer problematisch vinden wij de forse toename van activiteiten op en rond de Veluwe. Dit gebied, wat bijna geheel is aangewezen als Natura 2000-gebied en beschermd wordt door de Vogel- en Habitatrichtlijn, is zeer kwetsbaar en staat al ernstig onder druk door drukfactoren als stikstof, verdroging en slechte waterkwaliteit. Extra drukfactoren kunnen er ecologisch gezien niet meer bij.

Op de Veluwe komt een groot aantal van de voorgenomen Defensieactiviteiten terecht. Wij tellen minstens veertien nieuwe of toenemende activiteiten in of boven het gebied. Het is van groot belang dat bij het onderzoeken van de effecten van deze activiteiten in de passende beoordeling en de MER de cumulatie van al deze activiteiten wordt meegewogen.

De extra stikstof, geluid- en lichtverstoring die de voorgenomen Defensieactiviteiten gaan opleveren zijn een groot probleem voor de natuur. Met name het laagvliegen én opstijgen en landen met helikopters, o.a. bij de Arnhemse Heide, Eder- en Ginkelse Heide en Vliegveld Deelen, zouden zeer schadelijk kunnen zijn voor de beschermde soorten die in en rond de gebieden waar Defensie dit wil gaan doen voorkomen, vooral in het broedseizoen. Ook het nachtelijk schieten, wat Defensie in mei, juni en juli wil doen, past niet bij de bescherming die nodig is in het broedseizoen.

De huidige kwetsbare situatie van de Veluwe heeft ertoe geleid dat 25 overheden de Aanpak Veluwe hebben gepresenteerd, een plan waarmee ze (passend binnen de plannen van het ministerie van LVVN) stikstofreductie, natuurherstel en beekdalherstel gaan trachten te realiseren de komende negen jaar. Dit vraagt veel van de bewoners en ondernemers binnen de 21 Veluwse gemeenten. Dat Defensie met deze forse uitbreidingen in dit gebied mogelijk de opgave weer groter maakt voor al deze partijen voelt wrang.

Waddenzee

Ook over de impact van de plannen op de Waddenzee maken wij ons grote zorgen. De forse intensiveringen van het gebruik van de Waddenzee zelf, de Vliehors en in de Marnewaard gaan gehied leiden tot schade aan de cruciale ecosystemen die in dit gebied voorkomen. Het gebied is niet voor niets aangewezen als Werelderfgoed. Het is een internationaal essentieel gebied voor bepaalde vogelsoorten die broeden óf aansterken in dit gebied. Ook het toestaan van varen op hoge snelheid en varen met onbemande vaartuigen voor maar liefst 100 dagen per jaar gaat geen positief effect hebben op de natuur in de Waddenzee. Door bestaande procedures te omzeilen is het niet te controleren of Defensie daadwerkelijk rekening houdt met kwetsbare broeders in de gebieden of dat dit slechts als een hoopvol voornemen is opgenomen. Dit is volstrekt onvoldoende.

Laagvliegen

In onze zienswijze op het NPRD hebben wij onze grote zorgen over het laagvliegen al gedeeld met Defensie. Wij wezen daarin onder andere op het sterke verstorende effect van helikopters, in het bijzonder wanneer zij laagvliegen. De bijna verdubbeling van het aantal vliegreuven in de huidige gebieden gaat negatief uitpakken voor de soorten in en rondom deze gebieden, waar wij nu al verstoring en negatieve effecten zien tijdens deze oefeningen. Wij dringen er dan ook met klem op aan om Natura 2000-gebieden en andere belangrijke broed, rust, slaap- en foerageergebieden voor vogels volledig te onttien van deze oefeningen, met een passende buffer rondom die gebieden.

Monitoring

Als Defensie serieus is over de ambities om een natuurpositief ministerie te zijn dan zou een gedegen natuureffect-monitoringsprogramma goed zijn. Defensie zou hierin de jaarlijks openbaar moeten rapporteren over de impact van Defensieactiviteiten op de leefomgeving, inclusief de effecten van mitigatie- en compensatiemaatregelen. Op deze manier kan worden bewaakt of de natuur niet verslechtert. Wanneer dit wel gebeurt moet er aanvullende maatregelen worden genomen om dit te voorkomen, of eventueel te compenseren.

Aan Ministerie van Defensie
Datum 13 augustus 2026
Onderwerp Zienswijze consultatie Besluit defensiegereedheid fysieke leefomgeving
Pagina 6 van 6

Conclusie en verzoek

Als natuurorganisaties kunnen we zo de impact van het Besluit niet voldoende beoordelen. Defensie, LandschappenNL, Vogelbescherming Nederland en Natuurmonumenten delen de ambitie om te beschermen wat kwetsbaar is, maar u stelt ons op deze manier ook niet in staat om gedegen met u mee te denken over oplossingen. De onderbouwing van het voorliggende besluit is onvoldoende, de impact lijkt groot te gaan worden en er lijkt ook geen mechanisme ingebouwd om de effecten te monitoren, toetsen en eventueel terug te draaien.

Wij verzoeken u dan ook dringend om het proces rond het concept-Besluit stop te zetten en opnieuw in consultatie te brengen als de Nota van toelichting en de onderbouwing van het besluit volledig is aangevuld.

Met vriendelijke groet,

Mede namens LandschappenNL en Vogelbescherming Nederland,

Jeroen de Koe
Directeur Natuur - Natuurmonumenten